

**UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE ISTORIE**

**Soli moldoveni din secolele XV-XVI;
Studiu prosopografic**

- TEZĂ DE DOCTORAT –

REZUMAT

Coordonator științific:
Prof. Univ. Dr. LIVIU PILAT

Doctorand: MIHAI COVALIUC

**IAȘI
2026**

Cuprins

Introducere - 4

Sursele și istoriografia temei - 10

I. Tipologia solilor moldovenești și dinamica relațiilor externe (secolele XV–XVI) - 13

Tipologia trimișilor diplomatici - 19

Funcțiile și distribuția numerică a trimișilor - 20

Profesionalizarea solilor - 21

II. Listă solii - 24

1. Solii moldovenești din perioada domnilor Alexandru cel Bun – Petru Aron (1402-1457) - 24

2. Misiuni diplomatice în timpul lui Ștefan cel Mare (1457-1504) - 26

3. Misiuni diplomatice în timpul lui Bogdan al III-lea - 35

4. Misiuni diplomatice în timpul lui Ștefăniță Vodă - 40

5. Misiuni diplomatice în timpul primei domniei a lui Petru Rareș - 42

6. Misiuni diplomatice în timpul lui Ștefan Lăcustă - 49

7. Misiuni diplomatice din perioada domniei lui Alexandru Cornea - 51

8. Misiuni diplomatice în timpul celei de a doua domnii a lui Petru Rareș - 52

III. Fișe prosopografice - 60

1. Alexandru Cherju - 63

2. Antonio paharnicul - 64

3. Anthonius de Thaucz - 64

4. Avram Banilovschi - 66

5. Baliță Mudricica - 71

6. Bartholomeo - 72

7. Bernaldinus - 73
8. Buhuș - 75
9. Chacico - 76
10. Costea diacul - 77
11. Costea Valahul - 79
12. Cârstea Orăș - 80
13. Dan, pârcălabul de Câmpulung - 80
14. Danciul Huru - 85
15. Demetrius Purcivi - 87
16. Dorino Cattaneo - 88
17. Dragoș de la Trotuș - 89
18. Duma Vlaicul - 90
19. Dumșa Cuzmici vistiernic - 91
20. Gavril cămărașul de vistierie - 93
21. Giurgiu de la Frătăuți - 93
22. Giurgea Dolh - 98
23. Goian - 99
24. Gregorius Rosemberger - 101
25. Hamza - 103
26. Ioan diac - 104
27. Ioan Grumaz - 104
28. Ioan Gurzo - 105
29. Ioan Tăutu logofăt - 106
30. Ion Mușat pârcălab - 115
31. Ioan Oglină - 117
32. Ioan Vrânceanul diac - 117
33. Ioannes Tzemplakon - 119
34. Ieremia - 121
35. Ieromonahul Domețian - 125
36. Isac Vistiernicul - 126
37. Ivan Cupcici logofăt - 132
38. Ivan Isăescu pitar - 134

39. Ivanco pitar - 135
40. Iuga vameș - 139
41. Iuga postelnicul - 139
42. Luca Cârje - 141
43. Luca Dracea - 142
44. Mateiaș logofăt - 144
45. Matiaș diac - 153
46. Maxim Hârbor - 154
47. Mihău Vrânceanul spătarul - 156
48. Mihul logofăt - 157
49. Mihul pârcălab de Hotin - 166
50. Neagoe - 170
51. Nicolae Burlă - 172
52. Negrilă pârcălab de Hotin - 175
53. Oancea pârcălabul - 177
54. Oțel - 178
55. Petrașco ceașnic - 179
56. Petre Cărcă - 180
57. Petru de Insula - 182
58. Petrică Hărman - 184
59. Petrică pârcălab de Cetatea Nouă - 185
60. Petru Vartic - 186
61. Raynaldo - 192
62. Simion Draxin - 193
63. Simion ușer - 194
64. Solomon - 194
65. Stanciul Marele - 195
66. Stanislav Rotompan - 197
67. Steclea Ilie - 198
68. Stețco - 199
69. Șandru, pârcălab de Cetatea Nouă - 200
70. Șandru diac - 201

71.	Șendrică de la Dorohoi - 201
72.	Șerbici Iurie - 203
73.	Talabă pârcălab de Hotin - 205
74.	Toader Bubuiog logofăt - 206
75.	Toader Prodan - 214
76.	Toader pârcălab de Hotin - 215
77.	Toma Barnovschi - 217
78.	Toma Cățelean - 218
79.	Toma Ivanov - 218
80.	Vetriș - 221
81.	Vlad pârcălab de Hotin - 221
82.	Vulpaș logofăt - 223
	Concluzii - 225
	Bibliografie - 228
	Izvoare edite - 228
	Izvoare narative - 232
	Sinteze - 233
	Monografii, ediții critice, culegeri de studii - 233
	Studii și articole - 236

Introducere

Cercetarea își propune o abordare prosopografică sintetică asupra diplomației moldovenești din intervalul 1400–1546, urmărind identificarea sistematică a trimișilor moldoveni, a orientărilor de politică externă și a mecanismelor diplomatice ale principatului. Limitele cronologice corespund unei perioade de relativă autonomie în politica externă moldovenească: de la consolidarea statală sub Alexandru cel Bun, până la finalul celei de-a doua domnii a lui Petru Rareș, moment după care controlul otoman asupra Moldovei devine tot mai strict.

Diplomația moldovenească din perioada cercetată se plasează în contextul evoluției europene a instituției trimisului diplomatic către folosirea ambasadurilor, mai exact de la folosirea trimișilor *nuncius* și *legatus* medievali la ambasadurul rezident modern, inovație asociată în special Veneției pentru această perioadă și în contextul spionajului ca element al *arcana imperii*.

Cancelaria domnească a Moldovei a preluat modele externe, inclusiv bizantine, prin filieră ceremonială, și a funcționat drept principalul rezervor de personal diplomatic, diecii și pisarii fiind adesea „formați” prin participarea la misiuni.

Sursele disponibile sunt inegale: documentele interne puține la număr și insuficiente pentru a portretiza „mecanismul diplomatic”, documentele athonite sunt lacunare, cele otomane omit frecvent numele solilor, iar cele transilvănene, deși mai precise, impun distincția între soli propriu-ziși și simpli curieri sau agenți comerciali, precum Laurențiu trimis al lui Iliăș vodă în 1433. Astfel

că principalele informații provin din documentele statelor străine și din arhive externe ce au păstrat informații, precum registrele de cheltuieli. Poziția geopolitică a Moldovei, la intersecția Imperiului Otoman, Ungariei și Poloniei, a generat o diplomatie multidirecțională, ale cărei misiuni au crescut ca amploare și complexitate funcțională de-a lungul perioadei studiate.

Sursele și istoriografia temei

Baza documentară o constituie colecțiile *Documenta Romaniae Historica* (DRH) și *Documentele privind istoria României* (DIR), seria A, Moldova, completate de colecția *Hurmuzaki* (surse habsburgice, polone, venețiene) și de surse narative externe: cronicile polone, *Diarii*-le lui Marino Sanudo, izvoare otomane editate de Mihail Guboglu și Mustafa Mehmet sau *Acta Tomiciana*. Cercetări mai recente și sinteze precum cele ale lui Ilie Corfus¹, Mihai Maxim² și Mihail A. Ciobanu³, au lărgit baza arhivistică, mai ales pentru relațiile cu Moscova.

Din punct de vedere metodologic, lucrarea se sprijină pe lângă sursele amintite, ca model pe studiile prosopografice de referință ale Mariei Magdalena

¹ Ilie Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea*, I, București, 1979; II, București, 1983; III, Ediție îngrijită de Ț Vasile Matei, București, 2011.

² Mihai Maxim, *Noi documente turcești privind Țările Române și Înalta Poartă (1526-1602)*, Editura Istros, Brăila, 2008.

³ Mihail A. Ciobanu, *Relațiile moldo-moscovite de la Ștefan cel Mare la Petru Rareș. Oameni, fapte, ceremonial* (teză de doctorat), Iași, 2020.

Székely⁴ și Lucian-Valeriu Lefter⁵, precum și pe contribuția lui Eugen Cernenchi⁶ privind terminologia soliiilor.

Se remarcă însă un gol istoriografic: solii sunt de regulă tratați ca simpli instrumente ai politicii domnești, nu ca actori sociali autonomi sau ca un grup identificabil, gol pe care prezenta cercetare, alături de studii proprii recente⁷, urmărește să îl acopere, valorificând atât istoriografia românească cât și cea străină.

Tipologia solilor moldovenești și dinamica relațiilor externe (secolele XV–XVI)

Secolele XV–XVI marchează, la nivel european, tranziția spre o diplomație tot mai densă și instituționalizată, în care agenda politică rămânea totuși dominată de voința suveranului. Elita moldovenească a jucat un rol activ în acest mecanism, elită politică sau administrativă. Sursele interne fiind fragmentare, reconstituirea se sprijină mult pe arhive străine, iar

⁴ Maria Magdalena Székely, *Sfetcii lui Petru Rareș. Studiu prosopografic*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2002.

⁵ Lucian-Valeriu Lefter, *Boieri ai Moldovei înainte și în vremea lui Ștefan cel Mare*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2022.

⁶ Eugen Cernenchi, *Soliiile Țării Moldovei în secolele XV–XVII (terminologie și părți componente)*, în „Anuarul Institutului de Istorie”, 7, Chișinău, 2018, pp. 7-13.

⁷ Mihai Covaliuc, *Moldoveni și străini în slujbe diplomatice în prima jumătate a secolului al XVI-lea. Note prosopografice*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, Tom. LXI, 2024, pp. 105-118; Idem, *Între diplomație și primejdie. O misiune moldovenească la Veneția (1505-1506)*, în „Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași. Istorie, nr. 71/2025, pp. 101-111.

identificarea precisă a scopului sau importanței unei misiuni rămâne adesea incertă.

Pe baza celor peste 300 de misiuni analizate, se disting trei tipuri de solii: mesagerul sau curierul – cu rol strict informativ, solia fără drepturi depline transmiterea de informații și de daruri, fără putere de negociere și misiunea cu drepturi depline – împuternicită să negocieze și să încheie acorduri, precum misiunile lui Ioannes Tzemplakon sau ale logofătului Tăutu. Nu a existat însă o ierarhie diplomatică formalizată. Structura internă a soliilor mai mari era tripartită: solul/solii de cele mai multe ori nu depășeau trei persoane, personalul tehnic compus din secretar, tâlmaci sau în funcție de necesități și de oameni de încredere și personalul de serviciu, ultima categorie fiind omisă la misiunile mici.

Destinația solilor moldovenști

Analiza destinațiilor relevă o reorientare diplomatică treptată: Polonia dominantă la începutul secolului XV, cu peste 40 de solii de rang înalt ca de exemplu jurământul din 1434, soliile lui Ștefan cel Mare din 1474, ceremonia de la Liov din 1485; apoi Ungaria spre finalul secolului XV și începutul XVI-lea, ca mediator în conflictele moldo-polone și în cele din urmă Imperiul Otoman, pe măsura consolidării suzeranității sale de la mijlocul secolului XVI.

Terminologic, „sol” și „trimis diplomatic” sunt folosiți interschimbabil în lucrare, reflectând absența unei titulaturi diplomatice fixe în epocă, dar și în istoriografia mai veche.

Tipologia trimișilor diplomatici

Pe baza listelor de solii, se disting mai multe categorii de trimiși, în funcție de rangul și funcția lor în cancelarie sau la curte.

Boierii de rang înalt

Logofeți, vornici, postelnici, spătari și vistieri constituiau nucleul elitei politice trimise în misiuni de importanță majoră. Exemple relevante: logofătul Mihul - trimis la regele Poloniei în 1448 și la Istanbul în 1455, și logofătul Tăutu, figură cheie a politicii externe conturată de Ștefan cel Mare.

Boieri de rang mai mic

Paharnicii, armașii, jîtnicerii sau pitarii erau folosiți în misiuni punctuale, adesea legate de alianțe matrimoniale sau de aprovizionare, precum și încheierea unor acte de pace. Exemplul recurent al lui Ivanco pitar prezent în misiuni între 1505-1510, și implicat în negocierile căsătoriei lui Bogdan al III-lea ilustrează practica reutilizării aceluiași persoane în mai multe solii.

Mesageri și soli speciali

Dieci, notari sau negustori îndeplineau roluri tehnice esențiale redactare, traducere, transmitere de informații, fiind adesea cunoscători de limbi străine. Exemple importante sunt diacul Grigore trimis la Buda în 1471, Costea și Șandru trimiși la Moscova în 1493, Toma diacul trimis la Vilna în 1496 și tălmăciul Luca Dracea.

Funcțiile și distribuția numerică a trimișilor

Inventarul documentar arată următoarea frecvență pe dregătorii: **pârcălabi** - 32 de mențiuni, implicați mai ales în chestiuni militare, precum Stanciul, **dieci** - 19 mențiuni, în principal la Moscova, Vilna, Polonia,

Buda, **logofeți** - 17 mențiuni, cu rol de reprezentare oficială precum Mihul, Tăutu și **vistiernici** - 16 mențiuni, adesea în solii legate de sprijin financiar sau militar, precum Isac vistiernicul în 1510.

Profesionalizarea solilor

Repetarea aceluiași nume în misiuni succesive precum boierii Mihul, Toader Bubuiog, Luca Arbure și Tăutu sugerează conturarea unor „diplomați de carieră”, fenomen dublat de o transmitere familială a funcției, comparabilă practicilor din alte cancelarii europene. Numirea ca sol constituia un semn de prestigiu social și politic. În ansamblu, sistemul diplomatic moldovenesc rămâne un model tradițional, centrat pe elita internă și cancelaria domnească, dar care cunoaște, mai ales sub Ștefan cel Mare și până la finalul domniei lui Petru Rareș, o creștere semnificativă a numărului și diversității misiunilor, semn al unei profesionalizări progresive, deși niciodată complete, a aparatului diplomatic moldovenesc.

Fișe prosopografice

Studiul prosopografic al trimișilor diplomatici moldoveni din secolele XV-XVI, în mare parte membri ai elitei boierești, este considerat esențial pentru înțelegerea structurii, funcțiilor și evoluției politice a Moldovei în perioada de tranziție dintre epoca medievală și cea modernă timpurie. Fișele prosopografice reunesc, într-o formă sistematizată, date despre cariera administrativă, rețelele familiale și patrimoniul boierilor, precum și despre contextul social-politic în care aceștia au activat. Ele se organizează pe trei axe - cariera, familia, și proprietățile, și se bazează pe surse primare registre de

expediții, corespondență diplomatică, salv-conducte, scrisori papale, rapoarte ale curților străine și secundare edițiile lui Th. Holban, Ilie Corfus și Eudoxiu Hurmuzaki. Dar poate cele mai importante în definirea acestor personaje au fost colecțiile DIR și DRH și documente sau articole publicate în periodice de specialitate. Datele au fost extrase și normalizate pentru a permite compararea indivizilor și identificarea unor tipare comune. Fiecare fișă începe cu rubrici fixe: variantele numelui - grafice, porecle sau forme occidentalizate, funcțiile ocupate și domniile sub care persoana a activat.

În privința carierei, majoritatea boierilor erau pârcălabi, logofeți, vistiernici, starosti, diaci sau membri ai cancelariei și ai Sfatului Domnesc.

Funcțiile diplomatice se suprapuneau frecvent cu cele administrative, alegerea fiind determinată de competențele de negociere, de cunoașterea limbilor și a scrisului, dar mai ales de încrederea domnului. Frecvența participării la solii varia mult, de la o singură misiune precum cea a lui Alexandru Cherju la peste zece între 1533 și 1562 pentru Avram Banilovschi. Diferența reflectă rangul boierilor și strategiile personale de consolidare a influenței în cadrul elitei locale. Datele despre vârstă sunt rare, dar estimările sugerează că boierii intrau în serviciul diplomatic la 25-35 de ani, după ce acumulaseră experiență în administrație sau cancelarie.

În ceea ce privește familia, fișele consemnează originea geografică și legăturile de rudenie. Numele și funcțiile suferă transformări fonetice în documentele străine, de pildă Cherju apare ca Cârjă, iar „paharnic” ca „poharnok”, ceea ce a generat confuzii în identificarea unor boieri. Căsătoriile aveau un rol strategic: Toma

logofătul, prin soția sa Ana, a intrat în familia Limbădulce și a obținut acces la proprietăți din zona Sucevei, iar fiicele lui Vlad pârcălab s-au căsătorit cu descendenți ai lui Grozea comis, consolidând alianțe și posesiuni în zona Bistriței. Patrimoniul se transmitea prin vânzare, donație sau testament și putea fi folosit ca instrument social și diplomatic. Ana, văduva lui Toma, a vândut în 1575 satul Iucșianii pentru a răscumpăra robi de la tătari.

Boierii dețineau sate, mori și terenuri agricole, iar din a doua jumătate a secolului al XVI-lea apar și bunurile mobile. Proprietățile se dobândeau prin danie domnească sau ca recompensă pentru serviciile diplomatice precum numirea lui Anthonius de Thaucz în scaunul episcopal care pare o răsplată pentru misiunile sale, și se puteau pierde prin confiscare pentru hiclenie, dar reprezintă o situație rară. Averele asigură continuitatea familiei în elita politică a principatului, iar analiza ei permite evaluarea impactului economic al activității diplomatice asupra boierilor, unii primind proprietăți după încheierea misiunilor.

Strângerea informațiilor a întâmpinat dificultăți: datele proveneau din lucrări cu metodologii diferite și cu grade variate de critică filologică, ortografia și transliterarea au generat confuzii precum situația lui Alexandru Cherju (Cârjă, Cârje), lipsa datelor cronologice precise a îngreunat corelarea evenimentelor personale cu cele politice, iar contradicțiile dintre surse au impus evaluări critice și, uneori, alegeri arbitrare, bazate pe sursele disponibile. Cu toate acestea, lucrarea se sprijină pe documente și studii precum cele ale lui Lucian-Valeriu Lefter și Maria Magdalena Székely și, prin combinarea lor cu lista de soli, oferă prima încercare sistematică de

reconstituire a biografiilor boierilor implicați în diplomația moldovenească din secolele XV-XVI.

Metodologic, s-a aplicat o abordare pe orizontală, concentrată pe perioada 1400-1546, care a permis compararea profilurilor unor boieri din familii diferite, dar activi în aceeași structură. Analiza a arătat că apartenența la „corpul diplomatic” genera o rețea de patronaj reciproc, întărită prin sarcini succesive similare, și că acesta era format în principal din boieri de rang mediu-înalt, care îmbinau funcțiile interne cu misiunile externe. Această practică era răspândită în întreaga Europă creștină.

Se observă astfel faptul că cariera diplomatică era strâns legată de rangurile administrative interne, alianțele matrimoniale condiționau accesul la poziții de încredere, iar proprietățile asigurau resursele necesare finanțării misiunilor și consolidării influenței politice.

1. Alexandru Cherju

- a. Cârjă, Chârje
- b. Pârcălab de al doilea sau al treilea
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538)

2. Antonio paharnicul

- a. Anthonio Poharnok
- b. Paharnic de rang mai mic, tălmaci
- c. Ștefăniță Vodă cel Tânăr (20 aprilie 1517 – 14 ianuarie 1527)

3. Anthonius de Thaucz

- a. Antonius de Tauț
- b. Notar; traducător; Episcop de Baia
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

4. Avram Banilovschi

- a. Avram din Bănila
- b. Diac; staroste de Cernăuți
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538) - a doua domnie - (19 februarie 1541 – 3 septembrie 1546);), Iliăș Rareș (3 septembrie 1546 – 11 iunie 1551), Ștefan Rareș (24 mai 1551 – 1 septembrie 1552), Alexandru Lăpușneanu - prima domnie (septembrie 1552 – 18 noiembrie 1561), Despot Vodă (18 noiembrie 1561 – 5 noiembrie 1563)

5. Baliță Mudricica

- a. -
- b. Membru al Sfatului Domnesc
- c. Alexandru cel Bun (23 aprilie 1400 – 1 ianuarie 1432)

6. Bartholomeo

- a. Bartho; Barcacho
- b. Negustor sau genovez în serviciul domnului
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

7. Bernaldinus

- a. Vermössi Bernát; Bernardus; Bernardus Vermes; Bernardo
- b. Pârcălab al Cetății de Baltă
- c. Bogdan al III-lea (2 iulie 1504 – 20 aprilie 1517)

8. Buhuș

- a. Boguș al lui NESTEAC
- b. Membru al Sfatului Domnesc
- c. Ștefăniță Vodă cel Tânăr (20 aprilie 1517 – 14 ianuarie 1527)

9. Chacico

- a. Cristea Hacico
- b. –
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504).

10. Costea diacul

- a. Coste; Constantin diac
- b. Diac; pisar
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504).

11. Costea Valahul

- a. –
- b. –
- c. Alexandru cel Bun (23 aprilie 1400 – 1 ianuarie 1432)

12. Cârstea Orăș

- a. Kirstu; Cârstea
- b. Tâlmaci/ tercuman
- c. Petru Rareș - a doua domnie - (19 februarie 1541 – 3 septembrie 1546); Iliăș Rareș Iliăș Rareș (3 septembrie 1546 – 11 iunie 1551).

13. Dan, pârcălabul de Câmpulung

- a. Dan Mocu; Daniil
- b. Pârcălab al ocolului Câmpulung; udreadnic; hatman; mare vistiernic
- c. Petru Rareș Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538) - a doua domnie - (19 februarie 1541 – 3 septembrie 1546); Iliăș Rareș Iliăș Rareș (3 septembrie 1546 – 11 iunie 1551); Alexandru Lăpușneanu - prima domnie (septembrie 1552 – 18 noiembrie 1561).

14. Danciul Huru

- a. Daniil Churowicz z Oltienoch
- b. Pârcălab al Cetății Noi; Pârcălab al Cetății Neamțului; Pârcălab al Cetății Hotin; Membru al Sfatului Domnesc
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538) și a doua domnie - (19 februarie 1541 – 3 septembrie 1546); Ștefan Lăcustă (18 septembrie 1538 – decembrie 1540); Iliaș Rareș (3 septembrie 1546 – 11 iunie 1551).

15. Demetrius Purcivi

- a. Demetrius venețianul
- b. -
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504).

16. Dorino Cattaneo

- a. Dorinum Cathaneum
- b. Cămăraș; vameș.
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504).

17. Dragoș de la Trotuș

- a. Dragws moldaviensis de Tattrus
- b. Dregător în ținutul Trotușului
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538).

18. Duma Vlaicul

- a. -
- b. Pârcălab de Hotin; Pârcălab de Cetatea Albă; Pârcălab de Orhei; Membru al Sfatului Domnesc
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504).

19. Dumșa Cuzmici vistiernic

- a. Toma; Dumitru Dumșa
- b. Doac; Mare vistiernic; Pârcălab al Cetății de Baltă;

- c. Bogdan al III-lea (2 iulie 1504 – 20 aprilie 1517), Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538).

20. Gavril cămărașul de vistierie

- a. Gavril Nebojatco
- b. Cămăraș de visterie
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538).

21. Giurgiu de la Frătăuți

- a. Giurge Fratovschii
- b. Membru al Sfatului Domnesc
- c. Alexandru cel Bun (23 aprilie 1400 – 1 ianuarie 1432), Iliș I - prima domnie (ianuarie 1432 – octombrie 1433) și a doua domnie (august 1435 – mai 1443), Ștefan al II-lea (1445 – iulie 1447)

22. Giurgea Dolh

- a. Jurja; Jurj Lungul
- b. Vornic de-al doilea; Mare vornic
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504), Bogdan al III-lea (2 iulie 1504 – 20 aprilie 1517).

23. Goian

- a. -
- b. comis; ceașnic; vornic; pârcălab de Hotin; pârcălab de Neamț; pârcălab de Chilia
- c. Alexandru al II-lea – a doua domnie (24 februarie 1452 – 22 august 1454); Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504).

24. Gregorius Rosemberger

- a. Gregorius litteratus; Gregorio Rosemberger; Grigore Rosemberg

- b. diac; pârcălab de Cotnari
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538) - a doua domnie - (19 februarie 1541 – 3 septembrie 1546)

25. Hamza

- a. Dumitru Hamza; Mitea Gomza
- b. –
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

26. Ioan diac

- a. Johann Literatum Rutenum
- b. Diac
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538)

27. Ioan Grumaz

- a. Joanyasz Hrumaž
- b. pârcălab al Ciceului; staroste de Cernăuți
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504), Bogdan al III-lea (2 iulie 1504 – 20 aprilie 1517)

28. Ioan Gurzo

- a. Iohannes Gwrzo
- b. -
- c. Bogdan al III-lea (2 iulie 1504 – 20 aprilie 1517)

29. Ioan Tăutu logofăt

- a. Tăutul; Johannes Tethul
- b. pisar; logofăt; mare logofăt
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504), Bogdan al III-lea (2 iulie 1504 – 20 aprilie 1517)

30. Ion Mușat pârcălab

- a. Onică Mușat

- b. vornic de-al doilea; pârcălab de Hotin
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504).

31. Ioan Oglindă

- a. Oglenda
- b. Paharnic de rang mai mic, posibil traducător
- c. Ștefăniță Vodă cel Tânăr (20 aprilie 1517 – 14 ianuarie 1527)

32. Ioan Vrânceanul diac

- a. Ioannes Waranchan; Ioannes Literatus
- b. diac; administrator al domeniului Ceceiu; pârcălab
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538)

33. Ioannes Tzemplakon

- a. Ioanes Zamblacho; Johannes Paleologus Zambelacus Constantinopolitanus; Ioan Țamblac
- b. -
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

34. Ieremia

- a. -
- b. Vistiernic
- c. Bogdan al III-lea (2 iulie 1504 – 20 aprilie 1517)

35. Ieromonahul Domețian

- a. Dometian; Dionisie
- b. Arhimandrit
- c. Alexandru cel Bun (23 aprilie 1400 – 1 ianuarie 1432)

36. Isac Vistiernicul

- a. Isak Wisternik
- b. vistiernic; pârcălab de Cetatea Nouă; logofăt

- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504), Bogdan al III-lea (2 iulie 1504 – 20 aprilie 1517), Ștefăniță Vodă cel Tânăr (20 aprilie 1517 – 14 ianuarie 1527)

37. Ivan Cupcici logofăt

- a. Pan Cupcici
- b. Logofăt; vornic; membru al Sfatului Domnesc
- c. Alexandru cel Bun (23 aprilie 1400 – 1 ianuarie 1432), Iliș I – prima domnie (ianuarie 1432 – octombrie 1433), Ștefan al II-lea (septembrie 1434 – august 1435)

38. Ivan Isăescu pitar

- a. Ivanco
- b. Pitar
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

39. Ivanko pitar

- a. Iwanko Pytar; Ivancko
- b. pitar
- c. Bogdan al III-lea (2 iulie 1504 – 20 aprilie 1517), Ștefăniță Vodă cel Tânăr (20 aprilie 1517 – 14 ianuarie 1527)

40. Iuga vameș

- a. Iuga de Tatrus; Bolgaro ex Moldavia
- b. vameș la Trotuș
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538)

41. Iuga postelnicul

- a. Iuszko
- b. postelnic
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

42. Luca Cârje

- a. Luca Kirssa/Kirsza; Kumiennik
- b. humelnic; tălmaci
- c. Ștefăniță Vodă cel Tânăr (20 aprilie 1517 – 14 ianuarie 1527)

43. Luca Dracea

- a. Dracea
- b. tălmaci
- c. Bogdan al III-lea (2 iulie 1504 – 20 aprilie 1517)

44. Mateiaș logofăt

- a. Mathiam Wysternik; Matheus Tenekal
- b. vistiernic; logofăt
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538) - a doua domnie - (19 februarie 1541 – 3 septembrie 1546), Ștefan Lăcustă (18 septembrie 1538 – decembrie 1540), Iliaș Rareș (3 septembrie 1546 – 11 iunie 1551).

45. Matiaș diac

- a. Matei de la Badeuți
- b. diac
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

46. Maxim Hârbor

- a. Harrabor
- b. postelnic; membru al Sfatului Domnesc
- c. Petru Rareș - a doua domnie - (19 februarie 1541 – 3 septembrie 1546)

47. Mihău Vrânceanu spătarul

- a. Mihău spătar; Vrânceanu spătar
- b. spătar; membru al Sfatului Domnesc
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

48. Mihul logofăt

- a. Mihail
- b. grămătic; pisar; logofăt;
- c. Alexandru cel Bun, Ștefan al II-lea; Iliș I; Petru al II-lea; Petru Aron.

49. Mihul pârcălab de Hotin

- a. Mihail; Michael castellanus zuchaviensis; Mihul hatmanul
- b. Pârcălab de Hotin; portar de Suceava; hatman
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538); Ștefan Lăcustă (18 septembrie 1538 – decembrie 1540).

50. Neagoe

- a. Neagu
- b. Grămătic; logofăt de-al doilea; membru al Sfatului Domnesc
- c. Alexandru cel Bun (23 aprilie 1400 – 1 ianuarie 1432), Ștefan al II-lea (august 1435 – august 1442)

51. Nicolae Burlă

- a. -
- b. Staroste de Șipinți
- c. Petru Rareș (19 februarie 1541 – 3 septembrie 1546), Iliș Rareș (3 septembrie 1546 – 11 iunie 1551), Ștefan Rareș (24 mai 1551 – 1 septembrie 1552), Alexandru Lăpușneanu - prima domnie (septembrie 1552 – 18 noiembrie 1561)

52. Negrilă pârcălab de Hotin

- a. -
- b. Pârcălab de Hotin; membru al Sfatului Domnesc

- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504), Bogdan al III-lea (2 iulie 1504 – 20 aprilie 1517), Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538)

53. Oancea pârcălabul

- a. Oncha Porkolab
- b. Pârcălab de al doilea
- c. Ștefăniță Vodă cel Tânăr (20 aprilie 1517 – 14 ianuarie 1527)

54. Oțel

- a. -
- b. -
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538)

55. Petrașco ceașnic

- a. -
- b. Ceașnic; mare paharnic; membru al Sfatului Domnesc
- c. Petru Rareș - a doua domnie - (19 februarie 1541 – 3 septembrie 1546); Iliăș Rareș Iliăș Rareș (3 septembrie 1546 – 11 iunie 1551)

56. Petre Cărcă

- a. Petre Cărcovici
- b. Diac; logofăt al II-lea; pârcălab al II-lea la Neamț
- c. Petru Rareș - a doua domnie - (19 februarie 1541 – 3 septembrie 1546); Iliăș Rareș (3 septembrie 1546 – 11 iunie 1551), Ștefan Rareș (24 mai 1551 – 1 septembrie 1552)

57. Petru de Insula

- a. Petrus de Insula
- b. Episcop de Baia
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

58. Petrică Hărman

- a. Petru
- b. comis
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

59. Petrică pârcălab de Cetatea Nouă

- a. Petrea; Petrică comis
- b. Comis; pârcălab; membru al Sfatului Domnesc
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504), Bogdan al III-lea (2 iulie 1504 – 20 aprilie 1517)

60. Petru Vartic

- a. Piotr Wartyk
- b. Portar de Suceava;
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538), Ștefan Lăcustă (18 septembrie 1538 – decembrie 1540)

61. Raynaldo

- a. -
- b. Negustor
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

62. Simion Draxin

- a. Draxin; Drăgan
- b. Pârcălab al Ciceului; comis
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538)

63. Simion ușer

- a. Simonem hostarium
- b. Ușer; tălmaci;
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538)

64. Solomon

- a. Her Salmon de Moldavia
- b. pârcălab
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538)

65. Stanciul Marele

- a. -
- b. Vistiernic; postelnic; pârcălab al Cetății Albe; membru al Sfatului Domnesc
- c. Iliăș I și Ștefan al II-lea (1432-1447), Petru Aron (24 februarie 1452 – 22 august 1454), Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

66. Stanislav Rotompan

- a. Stanislav de la Ielova
- b. Membru al Sfatului Domnesc
- c. Roman I (decembrie 1391 / martie 1392 – martie 1394), Alexandru cel Bun (23 aprilie 1400 – 1 ianuarie 1432)

67. Steclea Ilie

- a. Steclă
- b. -
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

68. Stețco

- a. Stețcu
- b. -
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

69. Șandru, pârcălab de Cetatea Nouă

- a. Șandru Cârjevici

- b. Comis; pârcălab al Cetății Noi; membru al Sfatului Domnesc;
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504), Bogdan al III-lea (2 iulie 1504 – 20 aprilie 1517), Ștefăniță Vodă cel Tânăr (20 aprilie 1517 – 14 ianuarie 1527)

70. Șandru diac

- a. Șandru Cârje
- b. Diac;
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

71. Șendrică de la Dorohoi

- a. Șandru Tolocico
- b. Membru al Sfatului Domnesc
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504);

72. Șerbici Iurie

- a. Iurie Șerbescul
- b. Membru al Sfatului domnesc
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

73. Talabă pârcălab de Hotin

- a. -
- b. Pârcălab de Hotin; membru al Sfatului Domnesc;
- c. Ștefăniță Vodă cel Tânăr (20 aprilie 1517 – 14 ianuarie 1527), Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538).

74. Toader Bubuiog logofăt

- a. Toder; Theodorum
- b. Postelnic; vornic; pârcălab al Cetății Noi; logofăt.
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504), Bogdan al III-lea (2 iulie 1504 – 20 aprilie 1517), Ștefăniță Vodă cel Tânăr (20 aprilie 1517 – 14 ianuarie 1527), Petru

Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538).

75. Toader Prodan

- a. Tador Prodanovici
- b. Diac; pisar; membru al Sfatului Domnesc;
- c. Ștefan al II-lea (1445 – iulie 1447), Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

76. Toader pârcălab de Hotin

- a. Feodor Isaev
- b. Pârcălab de Hotin; membru al Sfatului Domnesc
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504), Bogdan al III-lea (2 iulie 1504 – 20 aprilie 1517)

77. Toma Barnovschi

- a. Toma Barnowski
- b. Staroste de Cernăuți; hatman.
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538), Alexandru Lăpușneanu - a doua domnie (octombrie 1564 – 9 martie 1568), Despot Vodă (18 noiembrie 1561 – 5 noiembrie 1563).

78. Toma Cățelean

- a. Toma Cățelean
- b. Comis
- c. Bogdan al III-lea (2 iulie 1504 – 20 aprilie 1517), Ștefăniță Vodă cel Tânăr (20 aprilie 1517 – 14 ianuarie 1527)

79. Toma Ivanov

- a. Toma Zîșcovici
- b. Vistiernic; logofăt.

- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538), Ștefan Lăcustă (18 septembrie 1538 – decembrie 1540).

80. Vetriș

- a. Watress
- b. –
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

81. Vlad pârcălab de Hotin

- a. Wlad Choczinsky
- b. Pârcălab de Hotin
- c. Petru Rareș - prima domnie (20 ianuarie 1527 – 18 septembrie 1538), Ștefan Lăcustă (18 septembrie 1538 – decembrie 1540).

82. Vulpaș logofăt

- a. -
- b. Grămătic; logofăt.
- c. Ștefan cel Mare (14 aprilie 1457 – 2 iulie 1504)

Concluzii

Prezenta cercetare asupra diplomației moldovenești din perioada 1400–1546 a urmărit configurarea unei perspective sintetice și sistematice asupra activității diplomatice a Principatului Moldovei. Prin acest demers, a fost constituit un instrument metodologic fundamental pentru înțelegerea complexității și a dinamicii aparatului diplomatic moldovenesc într-un context geopolitic caracterizat de instabilitate și competiție între mari puteri. Investigarea misiunilor diplomatice, prin inventarierea lor cronologică, în răstimpul 1400-1546, și prin elaborarea unor fișe prosopografice detaliate ale solilor trimiși, a permis depășirea fragmentării documentare anterioare și conturarea unei viziuni de ansamblu coerente asupra corpului diplomatic moldovenesc.

Lista misiunilor diplomatice, dezvoltată pe baza surselor disponibile, evidențiază o structură organizațională complexă, adaptabilă și stratificată. Soliile de importanță majoră, caracterizate prin delegații numeroase de dimensiuni remarcabile și pompă, coexistă cu misiunile reduse, centrate pe eficiența comunicării și pe negocierea rapidă, precum și cu misiunile anonimizate, subsumate unor activități de transfer informațional și supraveghere discretă. Această diferențiere arată nu doar flexibilitatea diplomației moldovenești, ci și gradul său de sofisticare, comparabil cu cel al altor cancelarii ale statelor creștine din secolele XV-XVI.

Analiza prosopografică a solilor subliniază rolul cancelariei domnești în organizarea și formarea corpului diplomatic. Cancelaria nu reprezenta doar un centru de redactare, autentificare sau de traducere a documentelor,

ci și un nucleu formativ pentru dregători cu atribuții diplomatice. Conexiunile instituționale dintre cancelarie și misiunile diplomatice, procesele de pregătire profesională, dar și caracterul ereditar al unor funcții ale corpului diplomatic demonstrează existența unor mecanisme instituționalizate de selecție și instruire. Totodată, competențele lingvistice și expertiza protocolară a solilor reflectă o atenție specială acordată adaptabilității culturale. Angajarea unor persoane de origine externă, precum pârcălabul Bernaldinus sau tălmăciul Luca Dracea, pentru misiuni către zone mai îndepărtate relevă o deschidere pragmatică și o recunoaștere explicită a nevoii de a răspunde diversității contextelor culturale.

Poziția geografică a Principatului Moldovei, aflat la confluența unor sfere de influență divergente, a impus dezvoltarea unei diplomații multidirecționale, capabile să se adapteze dinamicii politice regionale și menite să ajute „pe orice front” direcția politică a domnului. Relațiile cu Imperiul Otoman, din timpul lui Alexandru cel Bun și a urmașilor săi, și până la consolidarea hegemoniei otomane în secolul al XVI-lea, ilustrează modul în care cancelaria moldovenească a trebuit să-și calibreze constant strategiile, oscilând între rezistență armată, recunoaștere formală și negociere pragmatică.

În paralel, raporturile cu celelalte state creștine au fost marcate de utilizarea războiului împotriva „necredincioșilor” ca instrument diplomatic, prin apelul la ideea de „cruciadă” și la legitimarea rezistenței antiotomane, în vreme ce relațiile cu Regatul Poloniei au evoluat spre politici de compromis și soluții pașnice în raport cu Poarta. Această diversitate de direcții

diplomatice demonstrează capacitatea Moldovei de a jongla între diferite opțiuni strategice și de a-și menține, pentru o perioadă semnificativă, autonomia politică.

Sursele documentare disponibile și folosite în această cercetare prezintă limitări inerente procesului de conservare. Lacunele semnificative se resimt nu doar în sursele otomane sau athonite, unde identitatea solilor este rareori menționată, ci și în documentele cancelariilor vecine, care deseori se limitează la referințe sumare, precum registrele de cheltuieli ale curților. Această situație a impus o metodologie critică, bazată pe coroborarea mai multor categorii de izvoare și pe o interpretare prudentă a datelor, ceea ce a dus la excluderea unor contacte dintre domnii Moldovei și curțile străine ce au fost până acum considerate misiuni diplomatice, ce au reprezentat în fond doar corespondența diplomatică, mecanism ce nu necesita neapărat trimiterea unei solii, ci putea fi folosit un mesager.

O provocare suplimentară a constituit existența unei categorii extinse de emisari anonimi, integrați în aparatul diplomatic, ca instrument informațional, ceea ce ridică dificultăți majore pentru cercetarea prosopografică. În acest context, distincția metodologică între misiunile diplomatice propriu-zise și activitățile de curierat sau reprezentare administrativă a fost esențială pentru o evaluare corectă a rolului și funcțiilor aparatului diplomatic moldovenesc.

Rezultatele investigației demonstrează că diplomația moldovenească din secolele XV–XVI a constituit un mecanism complex, adaptabil și spre finalul secolului al XVI-lea ,optimizat pentru necesitățile domniei, care depășea cu mult funcția de transmitere a

mesajelor. Trecerea treptată de la o practică sau diplomație ad-hoc la un sistem articulat reflectă dinamica generală a relațiilor interstatale europene.

Prin adoptarea unor protocoale și proceduri conforme cu uzanțele europene, Principatul Moldovei s-a integrat într-o rețea diplomatică extinsă, reușind să-și afirme identitatea politică și să-și mențină autonomia strategică, cel puțin până la mijlocul secolului al XVI-lea, când acest mecanism este sugrumat de influența Porții în politica externă a principatului. Această adaptabilitate a fost sprijinită de o cancelarie internă consolidată, de mecanisme de formare profesională a dregătorilor și de o rețea de agenți externi, angajați de către domnie, prin care s-au regăsit traducători, curieri și intermediari, care au facilitat circulația informației și legitimitatea diplomatică.

Un element deosebit al investigației îl constituie analiza dimensiunii personale și sacrificiale a misiunilor diplomatice. Solii moldoveni, confrunțați cu riscurile unor drumuri lungi și nesigure, își asumau pericole majore, iar uneori își pierdeau viața în serviciul statului. Cazul lui Bernaldinus, care nu s-a mai întors din drumul său spre Veneția, ilustrează această dimensiune de „jertfă”, conferind cercetării o perspectivă umanizată asupra diplomației medievale.

Prin depășirea perspectivei fragmentate și prin oferirea unei viziuni sistematice, cercetarea răspunde nevoii de identificare a „ambasadorilor trecutului”, semnalată de G. Bezviconi cu câteva decenii în urmă, și contribuie la o înțelegere aprofundată a rolului diplomației în menținerea autonomiei politice a Principatului Moldovei. Inventarierea cronologică a misiunilor, elaborarea fișelor prosopografice și definirea

unei clasificări a tipurilor de solii constituie elemente esențiale ale acestui demers.

Pe lângă aportul său la istoria Moldovei, cercetarea furnizează un model metodologic reaplicabil pentru studii prosopografice similare din spațiul est-european și balcanic, deschizând calea pentru o istorie comparată a diplomației medievale târzii și pentru înțelegerea tranziției către diplomația modernă. De asemenea, analiza demonstrează interdependența dintre rețelele matrimoniale, structurile administrative și selecția emisarilor, oferind o explicație structurală pentru succesul delegațiilor moldovenești. Într-un context geopolitic marcat de presiunea otomană și de tensiuni regionale, diplomația s-a constituit pentru Moldova într-un instrument fundamental de conservare a suveranității și de afirmare a identității politice. Contribuția acestei cercetări constă nu doar în sistematizarea și clasificarea informațiilor, ci și în deschiderea unor noi direcții de investigație, prin care diplomația premodernă poate fi înțeleasă ca un fenomen social, instituțional și cultural de o importanță crucială pentru supraviețuirea și afirmarea statelor medievale din Europa de Est.

Astfel, lucrarea constituie un instrument analitic esențial pentru înțelegerea dinamicii și complexității aparatului diplomatic moldovean, transformând figuri subsidiare în subiecte autonome de cercetare istorică.

Bibliografie

Izvoare editate

Acta Tomiciana. Epistole, legationes, responsa, actiones, res geste. Serenissimi Principis Sigismundi Ejus Niminis Primi, Regis Polonie, Magni Ducis Lithuanie, Russie, Prussie, Masovie Domini. vol. I, Poznan, 1876; vol. X, ed. Zygmunt Celichowski, Wojciech Ketrzyński, Poznan, 1899; vol. XIV, ed. Zygmunt Celichowski, Wojciech Ketrzyński, Poznan, 1952.

Bălan, Teodor, *Documente bucovinene*, vol. I, (1507-1600), Cernăuți, Institutul de Arte grafice și Editură „Glasul Bucovicnei”, 1933.

Boga, L. T., *Documente basarabene*, III-VII, Chișinău, 1929; XI-XII, Chișinău, 1930; XIV, Chișinău, 1931; XV, Chișinău, 1932; XVI, Chișinău, 1933; XVII, Chișinău, 1934.

Bogdan, Ioan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, București, 1913.

Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului, Veronica Vasilescu, Doina Dunca-Tincuțescu, Maria Soveja, II, București, 1959.

Corfus, Ilie, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea*, I, București, 1979; II, București, 1983; III, Ediție îngrijită de Ț Vasile Matei, București, 2011.

Costăchescu, Mihai, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, I, Iași, 1931; II, Iași, 1932.

Idem, *Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare*, Iași, 1933.

Idem, *Documentele moldovenești de la Bogdan Voevod (1504-1517)*, Fundația Regele Carol I, București, 1940.

Idem, *Documentele moldovenești de la Ștefăniță voievod (1517-1527)*, Iași, 1943.

Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente. 1393-1849, întocmit de Vasile Gh. Miron, Mihai-Ștefan Ceașu, Gavril Irimescu, Sevastița Irimescu, București, 1983.

Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, II, volum întocmit de Leon Șimanschi, în colaborare cu Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, 1976.

Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, III, volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și N. Ciocan, București, 1980.

Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, IV, volum întocmit de Ioan Caproșu, București, 2019.

Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, VII, volum întocmit de Camil Mureșan, Ștefan Ștefănescu, Ioan Caproșu, București, 2012.

Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, IX, volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, Sorin Grigoriuță, București, 2014.

Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, XIX, volum întocmit de Haralambie Chirca, București, 1969.

Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, XXI, volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, 1971.

Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, XXII, volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, 1974.

Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, XXIII, volum întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, 1996.

Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, XXIV, volum întocmit de C. Cihodaru și I. Caproșu, București, 1998.

Documente privind istoria României, seria A, Moldova, veacul XVI, I (1501-1550), București, 1953;

Documente privind istoria României, seria A, Moldova, veacul XVI, II (1551-1570), București, 1951.

Documente privind istoria României, seria A, Moldova, veacul XVII, I (1601-1605), București, 1952.

Documente privind istoria României, seria A, Moldova, veacul XVII, II (1606-1610), București, 1953.

Documente privind istoria României, seria A, Moldova, veacul XVII, III, (1611-1615), București, 1954.

Documente privind istoria României, seria A, Moldova, veacul XVII, IV, (1616-1620), București, 1956.

Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, Supliment II, 2, București, 1895.

Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, XV, 1, București, 1911.

Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu Hurmuzaki, I, 2, București, 1890.

Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu Hurmuzaki, II, 2, București, 1891.

Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu Hurmuzaki, II, 3, București, 1892.

Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu Hurmuzaki, VIII, București, 1894.

Documente turcești privind istoria României, vol. I (1455-1774), volum întocmit de Mustafa A. Mehmed, București, 1976.

Esarcu, C., Ștefan cel Mare. Documente descoperite în arhivele Veneției, București, 1874.

Eubel, K., Hierarchia catholica Medii Aevi, Tom. II (1431-1503), Münster, 1914.

Filitti, I. C., Din arhivele Vaticanului, I. Documente privitoare la Episcopatele catolice din Principate, București, 1913.

Ghibănescu, Gh., Surete și izvoade (Documente slavo-române), vol. XIX, Iași, 1927;

Iorga, N., *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, III, București, 1897.

Idem,
Documente românești din arhivele Bistriței (scrisori domnești și scrisori private), I, București, 1899.

Idem, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, I, București, 1901.

Idem, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. I-II, București, Editura Ministerului de Instrucțiune, 1901; București, Editura Ministerului de Instrucțiune, 1904.

Idem, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, XXIII, București, 1913.

Idem, *Scrisori de boieri. Scrisori de Domni*, Ediția a II-a, Vălenii de Munte, 1925.

Idem, *Documente Românești din Archivele Bistriței*, I, București, 1899.

Idem, *Relațiile comerciale ale Țărilor noastre cu Lemberg; Regeste și documente din arhivele Orașului Lemberg*, București, 1900.

Idem, *Inscripții din bisericile României*, I, București, 1905.

Idem, *Inscripții botoșănene, publicate cu o prefață despre istoria Botoșanilor*, București, 1905.

Idem, *Scrisori de boieri. Scrisori de Domni*, Ediția a II-a, Vălenii de Munte, 1925.

Jabłonowski, Aleksander, *Sprawy wołoskie za Jagiellonów: akta i listy*, Varșovia, 1878.

Lewicki, A. (edit), *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, III, Krakow, 1894.

Maxim, Mihai, *Noi documente turcești privind Țările Române și Înalta Poartă (1526-1602)*, Editura Istros, Brăila, 2008.

Moldova în epoca feudalismului, I, Documente slavo-moldovenești. (veacul XV- întâiul pătrar al veacului XVII), volum alcătuit de P. G. Dimitriev, D. M. Dagnev, E. M. Russev, P. V. Sovetov, Chișinău, 1961; *II, Documente slavo-moldovenești. Veacurile XV-XVI*, volum alcătuit de D. M. Dagnev, A. N. Nichitici, L. I. Svetlicinaia, P. V. Sovetov, Chișinău, 1978.

Monumenta Medii Aevi Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia, Tomus XV, Rationes Curiae Vladislai Iagellonis et Hedvigis Regum Poloniae, 1388-1420, Krakowie, 1896.

Nicolaescu, Stoica, *Documente slavo-române cu privire la relațiile Țării Românești și Moldovei cu Ardealul în sec. XV și XVI*, București, 1905.

Pawiński A., *Liber Quitantiarum Regis Casimiri (od 1484 do 1488)*, Tom. I, Warszawa, 1897.

Pomelnicul mănăstirii Bistrița, publicat de Damian P. Bogdan, București, 1941.

Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte. Correspondenzen und Aktenstücke zur Geschichte des politischen Verhältnisse der Herzoge Wilhelm und Ludwig von Bayern zu König Johan von Ungarn, Herausgegeben von Karl August Muffat, IV, München, 1857.

Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen: Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Kronstadt : 1503 – 1526, I, Brașov, 1886; II, Brașov, 1889; III, Brașov, 1896.

Relațiile istorice dintre popoarele U.R.S.S și România în veacurile XV – începutul celui de al XVIII[lea], comitetul de redacție: J. S. Grosul, Andrei Oțetea, A. A. Novoselski, L. V. Cerepnim, I (1408-1632), Moscova, 1965.

Sava, Aurel V., *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, București, 1937.

SIRIO, 35, Sankt-Petersburg, 1882.

Theiner, Augustino, *Vetera Monumenta Historica Hungariam Sacram Illustrantia*, Tom. II, 1860.

Tocilescu, Grigore; *534 documente slavo-române din Țara-Românească și Moldova privitoare la legăturile cu Ardealul 1346-1603*, Librăria „Cartea Românească”, București, 1931.

Tocilescu, Gr. G., *534 documente istorice slavo-române din Țara Românească și Moldova privitoare la legăturile cu Ardealul, 1346-1603*, București, 1931.

Veress, Andreas, *Acta et epistolae relationum Transylvaniae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia*, I, Budapesta, 1914.

Idem, *Documente privitoare la Istoria Ardealului, Moldovei și Țării-Românești*, I, București, 1929.

Vigna A., *Codice diplomatico delle colonie tauro-linguri*, III, Genova, 1879.

Vilmos, Fraknói, II. *Lajos király számadási könyve 1525 január 12 – július 16*, în „Magyar Történelmi Tár”, vol. XXII (1877).

Zotta, Sever, *Documente*, în „Arhiva Genealogică”, II, 1913.

Idem, *Documente*, în „Arhiva Genealogică”, II, 1913, pp. 254-257.

Izvoare narative

Bogdan, Ioan, *Vechile cronice moldovenești până la Urechia, texte slave cu studiu, traduceri și note de Ioan Bogdan*, București, 1891.

Călători străini despre Țările Române, Holban, Maria, (red. resp.) *et alii*, vol. II (1551-1583), București, Editura Științifică și Enciclopedică – Editura Academiei Române, 1970.

Chronicon Terrae Moldavicae Ab Aarone Principe, edit. Eugenius Barwiński, Mironis Costini, București, 1912.

Cronici turcești privind Țările Române, vol. I, volum întocmit de Mihail Guboglu și Mustafa Mehmet, București, 1966.

Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI publicate de Ion Bogdan, ediție revăzută și completată de P. P. Panaitescu, București, 1959.

Długosz, Jan, *Ioannis Dlugossi Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber Nonus*, Varsaviae, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978, 507 p.

Długosz, Jan, *Joannis Dlugossii Senioris Canonici Cracoviensis Opera omnia / Jana Długosza kanonika krakowskiego dzieła wszystkie*, T. 13, *Historiae Polonicae libri XII*, T. 4, Cracoviae, Typ. „Czas”, 1877, 733 p.

Długosz, Jan, *Joannis Dlugossii Senioris Canonici Cracoviensis Opera omnia / Jana Długosza kanonika krakowskiego dzieła wszystkie*, T. 14, *Historiae Polonicae libri XII*, T. 5, Cracoviae, Typ. „Czas”, 1878, 702 p.

Historia critica regum Hungariae stirpis mixtae. Ex Fide Domesticorum et exterorum scriptorum concinnata a Stephano Katona, Tomulus XII, Budae, 1713.

Ioannis Dlugossi seu Longini, *Historiae Polonicae*, Tomus secundus, Lipsiae (Leipzig), 1712.

Macrides, Ruth, Munitiz, J. A.; Angelov, Dimiter, *Pseudo-Kodinos and the Constantinopolitan Court: Offices and Ceremonies*, ASHGATE, Centre for

Byzantine, Ottoman and Modern Greek Studies – University of Birmingham, 2013.

Neculce, Ion, *Opere. Letopiseșul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, București, 1982.

Sanudo, Marino, *I Diarii di Marino Sanuto*, vol. III, ed. R. Fulin, Venezia, 1880; IV, editori N. Barozzi, R. Fulin, G. Berchet, F. Stefani, Venezia, 1880; vol. VI, ed. G. Berchet, Venezia, 1881; vol. X, ed. G. Berchet, Venezia, 1883; vol. XXVII, Venezia, 1890.

Simonescu, Dan, *Literatura Românească de ceremonial. Condica lui Gheorgachi, 1762*, București, 1939.

Ureche, Grigore, *Letopiseșul Țării Moldovei până la Aron vodă*, ediție îngrijită, studiu introductiv, indice și glosar de P. P. Panaitescu, 1958.

Sinteze

Cândea, Virgil; Giurescu, Dinu C; Malița, Mircea; *Pagini din trecutul diplomației românești*, Editura Politică, București, 1966.

Cantemir, Dimitrie, *Istoria Imperiului Otoman*, traducere de Iosof Hodoș, I, București, 1876.

Cazan, Ileana; Denize, Eugen; *Marile puteri și spațiul românesc în secolele XV-XVI*, Editura Universității din București, 2001.

Enghel, Pâl, *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei medievale (895-1526)*, trad. Aurora Moga, Ediție îngrijită de Adrian Andrei Rusu și Ioan Drăgan, Cluj Napoca, 2006.

Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, București, 1967.

Iorga, *Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria*, I, 1915.

Iorga, *Istoria Armatei Românești*, Ediție îngrijită de N. Gheran și V. Iova, Editura Militară, București, 1970.

Monografii, ediții critice, culegeri de studii

Andreescu, Ștefan, *Restitutio Daciae. (Relațiile politice dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania în răstimpul 1526-1593)*, București, 1980.

Balan, T., *Familia Onciul. Studiu și documente*, Cernăuți, 1927.

Balș, G., *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacul al XVI-lea*, București, 1928.

Bazilevici, K. V., *Politica externă a statului centralizat rus în a doua jumătate a secolului al XV-lea*, 1955.

Bezviconi, G., *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, București, 1962.

Bogdan, *Diplomatica slavo-română din secolele XIV și XV*, București, 1938.

Boldur, Alexandru, *Ștefan cel Mare, voievod al Moldovei (1457-1504). Studiu de istorie socială și politică*, Madrid, 1970.

Ciobanu, Mihail A., *Relațiile moldo-moscovite de la Ștefan cel Mare la Petru Rareș. Oameni, fapte, ceremonial* (teză de doctorat), Iași, 2020.

Ciocan, Rodica, *Politica Habsburgilor față de Transilvania în timpul lui Carol Quintul*, București, 1945.

Condurachi, Ioan D., *Diplomați români în trecut (sec. XIV-XVII)*, Brașov, 1937.

Constantinescu, Radu, *Moldova și Transilvania în vremea lui Petru Rareș. Relații politice și militare (1527-1546)*, București, 1978.

Denize, Eugen, *Ștefan cel Mare: dimensiunea internațională a domniei*, Editura Logos, Târgoviște, 2004.

Frigo, Daniela (ed.), *Politics and Diplomacy in Early Modern Italy: The Structure of Diplomatic Practice, 1450–1800*, trad. Adrian Belton, Cambridge University Press, 2000.

Giurescu, Constantin C., *Capitulațiile Moldovei cu Poarta otomană*, București, 1908.

Gorovei, Artur, *Folticeni. Cercetări istorice asupra orașului*, Fălticeni, 1938.

Gorovei, Ștefan S.; Székely, Maria Magdalena; *Princeps omni laude maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, Sfânta Mănăstire Putna, Putna, Suceava, 2005.

Grigoraș, N., *Din istoria diplomației moldovenești (1432-1457)*, Iași, 1948.

Hașdeu, B. P., I. Oprișan (editori), *Arhiva Istorică a României*. Saeculum I.O., 1865.

I. Minea, *Informațiile românești ale cronicii lui Ian Dlugosz*, Iași, 1926.

Iordanou, Ioanna, *Venice's Secret Service; Organizing Intelligence in the Renaissance*, Oxford University Press, 2019.

Iorga, N., *Studii istorice asupra Chilie și Cetății Albe*, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1899.

Idem, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, București, 1904.

Idem, *Studii asupra Evului Mediu românesc*, ediție îngrijită de Șerban Papacostea, București, 1984.

Lefter, Lucian-Valeriu, *Boieri ai Moldovei înainte și în vremea lui Ștefan cel Mare*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2022.

Marinescu, Iulian, *Bogdan III cel Orb 1504-1517*, Lucrare de seminar, București, 1910.

Matthingly, Garrett, *Renaissance Diplomacy*, Dover Publications, 1988.

Mihăilă, G., *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, București, 1972.

Motogna, Victor, *Relațiunile dintre Moldova și Ardeal în veacul al XVI-lea*, Dej, 1928.

Năsturel, Petre Ș., *Le Mont Athos et les roumains; recherches sur leurs relations du milieu du XIVe siècle à*

1654, Pont. Institutum Studiorum
Orientalium, Roma, 1986.

Nistor, Ion I., *Die auswärtigen
Handelsbeziehungen der Moldau im XIV. XV. Und XVI.
Jahrhundert. Nach Wuellen dargestellt*, Gotha, 1911.

Nistor, Ion I., *Campania lui Mihai Viteazul în
Pocuția*, București, 1943.

Pârvan, Vasile, *Alexăndrel Vodă și Bogdan Vodă.
Șapte ani din istoria Moldovei; 1449-1455*, Editura
Minerva, București, 1901.

Idem, *Relațiile lui Ștefan cel Mare cu Ungaria*,
București, 1905.

Pâslariuc, Virgil, *Raporturile politice dintre
marea boierime și domnie în Țara Moldovei în secolul al
XVI-lea*, Editura Pontos, Chișinău, 2005.

Pilat, Liviu, *Între Roma și Bizanț. Societate și
putere în Moldova (secolele XIV-XVI)*, Editura
Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2008.

Idem, *Moldova, Sfânta coroană și regii
Jagielloni: vasalitate, putere și gândire politică: (1387-
1526)*, Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2023.

Idem; Cristea, Ovidiu; *The Ottoman Threat and Crusading on the Eastern Border of Christendom during the 15th Century*, Brill, Leiden, 2018.

Piticari, Alexandru-Daniel, *Dregători la hotarul Țării Moldovei cu Transilvania; Vornicii ocolului domnesc Câmpulung (Moldovenesc) (sec. XVI-XVIII)*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021.

Queller, Donald E., *The Office of Ambassador in the Middle Ages*, Princeton University Press, 1967.

Războieni. Cinci sute de ani de la campania din 1476. Monografie și culegere de texte, editor Manole Neagoe, București, 1977.

Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare, coord. Mihai Berza, București, 1958.

Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare, București, 1958.

Șimanschi, Leon (coord.), *Petru Rareș*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978.

Sowerby, Tracey A.; Hennings, Jan; *Practices of Diplomacy in the Early Modern World c.1410–1800*, Routledge, 2017.

Ștefan cel Mare și Sfânt. Atlet al credinței creștine, Editura Mușatinii, Sfânta Mănăstire Putna, 2004.

Stoicescu, Nicolae, *Sfatul domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, 1968.

Idem, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, București, 1971.

Székely, Maria Magdalena, *Sfetnicii lui Petru Rareș. Studiu prosopografic*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2002.

Eadem; Gorovei, Ștefan S.; *Maria Asanina Paleologhina. O prințesă bizantină pe tronul Moldovei*, Sfânta Mănăstire Putna, 2006.

Turdeanu, Emil, *Oameni și cărți de altădată*, I, ediție îngrijită de Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, note complementare, traduceri și postfață de Ștefan S. Gorovei, București, 1997.

Ursu, Ion, *Die auswärtige Politik des Peter Rareș, Fürst von Moldau (1527-1538)*, Wien, 1908.

Idem, *Ștefan cel Mare și turcii*, Editura și Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, București, 1914.

Studii și articole

Apetrei, Cristian Nicolae, *Terminologia reședințelor boierești în documentele din Țara Românească și Moldova în secolele XIV-XVI*, în „Arheologia Moldovei”, vol. 27, 2004, Editura Academiei Române, București, 2005, pp. 183-224.

Auner, Carol, *Episcopia de Baia (Moldaviensis)*, în „Revista Catolică”, 1915, 1, pp. 89-127.

Balan, T., Lămurirea unei confuzii istorice, în „Studii și cercetări istorice”, XIX, 1945, pp. 41-46.

Bălcescu, N., *Ioan Tăutu, mare logofăt al Moldovei*, în „Scrieri Alese”, București, 1961.

Balotă, Anton, *Funcțiunea socială a cântecului bătrânesc. Balada lui Vartici*, în „Revista de Folclor”, III, 1958, 2, pp. 101-112.

Binder, Pavel, *Ștefan Mailat (circa 1502-1551), boier român și nobil transilvan*, în „Studii”, XXV, 1972, nr. 2, pp. 301-309.

Bogdan, Damian P., *Contribuții la studiul diplomatiei vechi moldovenești*, în „Revista Istorică Română”, vol. IV, 1934.

Brătulescu, Victor, *Pomelnicul cel mare al Mănăstirii Sucevița*, în MMS, XLIV, 1968, nr. 3-4, pp. 185-204.

Caproșu, I.; Pungă, Gh.; *Tratatul moldo-polon din 30 noiembrie 1547*, în *Profesorului Ilie Grămadă la 70 de ani*, volum apărut sub îngrijirea lui Ion I. Solcanu, Iași, 1984.

Cernenchi, Eugen, *Soliile Țării Moldovei în secolele XV-XVII (terminologie și părți componente)*, în „Anuarul Institutului de Istorie”, 7, Chișinău, 2018, pp. 7-13.

Cevan, I., *Despre legăturile dintre Moldova și statul moscovit din sec. XV-XVIII*, în „Analele româno-sovietice”, 1946, nr. 1.

Chițulescu, Policarp, *Un Tetraevanghel de la Biblioteca Sfântului Sinod*, în „Librăria. Studii și cercetări de bibliologie”, nr. 6, 2007, pp. 280-287.

Cihodaru, Constantin, *Acte false în colecția „Documente privind istoria României”, seria A*

(Moldova), II, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol» din Iași”, XXIII/2, 1986, pp. 871-884.

Ciobanu, Mihail A., *Documente moldovenești din vechi arhive moscovite*, în „Analele Putnei”, XIII, 2, 2017, pp. 55-68.

Idem, *La începutul relațiilor moldo-moscovite*, în „Analele Putnei”, nr. 1, 2018, pp. 81-100.

Ciocan-Ivănescu, Rodica, *Un épisode de l'histoire des Arméniens de Moldavie au XVIe siècle*, în „Sudia et Acta Orientalia”, 1968, 7, pp. 215-232.

Ciubotariu, Mircea, *O străveche așezare de pe Valea Bârladului: Negrești (jud. Vaslui)*, I, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol» Iași”, XX, 1983, p. 317-322.

Ciurea, D., *Observații pe marginea documentelor latine românești. Studiu de diplomatică*, în „Apulum”, II, 1943-1945, pp. 215-220.

Idem, *Relațiile externe al Moldovei în secolul al XVI-lea*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol» Iași”, X, 1973.

Corfus, Ilie, *Activitatea diplomatică în jurul conflictului dintre Petru Rareș și Polonia*, în „Romanoslavica”, X, 1964, p. 315-340.

Costăchescu, Mihai, *Satele Ruscanii (Buznea) și Găneștii, cu trupurile lor, Căcăceștii și Moiceștii din jud. Iași (schiță istorică)*, în IN, VI, 1926-1927, pp. 85-111.

Idem, *Neamul lui Oană, dvornic de Suceava și satele lui*, în „Cercetări Istorice”, V-VII, 1929-1931, I, pp. 41-79.

Covaliuc, Mihai, *Moldoveni și străini în slujbe diplomatice în prima jumătate a secolului al XVI-lea. Note prosopografice*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»“, Tom. LXI, 2024, pp. 105-118.

Idem, *Între diplomație și primejdie. O misiune moldovenească la Veneția (1505-1506)*, în „Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași. Istorie, nr. 71/2025, pp. 101-111.

Czamańska, Ilona, *Descendenți ai lui Ștefan cel Mare în familia Wiśniowiecki. Câteva noutăți*, în „Analele Putnei”, nr. 1, 2008, pp. 255-264.

Dan, Dimitrie, *Un manuscript slavon scris în 20 mai 1650 în satul Bârnova din Moldova*, în „Arhiva Genealogică”, II, 1913.

Denize, Eugen, *Ștefan cel Mare în I Diarii lui Marino Sanudo*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, XXII, 2004.

Denize, Eugen, *Semnificația haraciului în relațiile moldo-otomane din vremea lui Ștefan cel Mare. Câteva considerații*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, vol. XXIII, 2005, pp. 227-240.

Diaconescu, Marius, *Contribuții la datarea donației Ciceului și Cetății de Baltă lui Ștefan cel Mare*, în „Putere, Diplomatie și Război în domnia lui Ștefan cel Mare”, ed. Ovidiu Cristea și Liviu Pilat, vol. II, Grup Editorial Dar Development Publishing, Iași, 2024.

Duzinchevici, Gh., *Din legăturile lui Petru Rareș cu Polonia*, în „Revista istorică”, XXIII, 1937, nr. 7-9, pp. 257-261.

Ghica, Carmen, *Vel logofăt Ioan Tăutu, cea mai veche miniatură a unui dregător*, în „Studii și Cercetări de Istoria Artei”, Artă Plastică, 1/15, 1968, pp. 114-117.

Gonța, Gheorghe, *Formarea Metricei Lituaniene și importanța e în studierea vieții politice a Țării Moldovei (sec. XV-XVI)*, în vol. *Civilizația medievală și modernă în Moldova. Studii. In honorem Demir Dragnev*, coordonator Lilia Zabolotnîi, Chișinău, Editura Civitas, 2006, pp. 48-62.

Gonța, Alexandru I., *Un așezământ de cultură de la Alexandru Lăpușneanu pe Valea Secului înainte de ctitoria lui Nistor Ureche: Schitul lui Zosin*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XXXVIII (1962), nr. 9-12, pp. 9-13.

Gorovei, Ștefan S., *Activitatea diplomatică a marelui logofăt Tăutu*, în „Suceava. Anuarul Muzeului Județean. Istorie”, 1971, vol. 5, pp. 237-252.

Idem, *Găneștii și Arbureștii. Fragmente istorice (1538-1541)*, în „Cercetări Istoricе”, II, 1971, pp. 143-158.

Idem, *Documente moldovenești din veacul al XVII-lea*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol» Iași”, XII, 1975.

Idem, *Note istorice si genealogice cu privire la urmașii lui Stefan cel Mare*, în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. VIII, 1975, pp. 185-200.

Idem, *Addenda et corrigenda. Mateiaș vistierul și familia sa*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol» Iași”, XVI, 1979, pp. 537-539.

Idem, *Addenda et corrigenda. Toader „Bubuiog” și familia sa*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol» Iași”, XVI, 1979, pp. 539-546.

Idem, *Moldova în „Casa Păcii”. Pe marginea izvoarelor privind primul secol de relații moldo-otomane*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol» din Iași”, XVII, 1980.

Idem, *Addenda et corrigenda. Din nou cu privire la Mateiaș*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol» Iași”, XVIII, 1981, pp. 686-687.

Idem, *Mărturiile unui document*, în „Cercetări Istorice”, XII-XIII, 1981-1982, pp. 311-314.

Idem, *Miscellanea. Gavril Troțușanu și Gavril vistierul*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol» Iași”, XIX, 1982.

Idem, *Pacea moldo-otomană din 1486. Observații pe marginea unor texte*, în „Revista de Istorie”, 35, 1982, 7.

Idem, *Un tablou votiv și o necropolă familială. Biserica logofătului Tăutu de la Bălinești*, în „Analele Putnei”, XI, 2015, nr. 1, pp. 7-30.

Grigoraș, N., *Ștefan vodă cel Tânăr și Luca Arbure*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol» Iași”, IX, 1972, pp. 1-26.

Grigoraș, *Logofătul Mihul*, în „Studii și cercetări istorice”, vol. XIX, București, 1946.

Górka, Olgierd, *Cronica epocii lui Ștefan cel Mare (1457-1499)*, I, în RIR, IV, 1934.

Hașdeu, B. P., *Arhiviul inedit al familiei române Murguleț, emigrată de doi secolî în Polonia*, în „Arhiva Istorică a României”, III, 1867, pp. 210-217.

Herghiligiu, Cristina, *Coordonate ale evoluției elitei politice din Țara Moldovei în prima jumătate a*

secolului al XV-lea, în „Tyragetia”, Serie Nouă, 6 (2), 2012, pp. 63-75.

Holban, Th., *Documente externe (1552-1561)*, în „Studii”, 18, 1965, 3, pp. 660-681.

Idem, *Documente Românești din Arhivele polone și franceze*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, XIII, 1976, pp. 281-331.

I. Minea, *Un pretendent la tronul Moldovei, când Iliăș vodă Rareș își începea domnia*, în „Cercetări istorice”, VIII-IX, 1932-1933, nr. 3, pp. 264-265.

Idem, *În legătură cu omorârea lui Ștefan vodă Lăcustă*, în „Cercetări istorice”, X-XII, 1934-1936, nr. 1, p. 350-351.

Ionescu-Nișcov, Tr., *Două acte de cancelarie de la Ștefan Mâzgă*, în „Romanoslavica”, XV, 1967.

Iorga, N., *Două texte grecești privitoare la țările noastre*, în RI, XIX, 1933, 1-3.

Ivănescu, Dumitru, *Informații pentru istoria cercetărilor genealogice românești în corespondența lui M. Costăchescu*, în „Arhiva Genealogică”, I (IV), 1994, pp. 193-216.

Karadja, Constantin I., *Delegații din țara noastră la Conciliul din Constanța (în Baden) în anul 1415*, AARMSI, s. III, t. VII, București, 1927.

Maier, G., *Monumenta Comitalia Regni Transylvaniae (I)*, în „Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie”, I, 1883, 1, pp. 221-238.

Mareș, Alexandru, *Considerații pe marginea a două valoroase Tetraevanghele slavone*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, XXI, 2003.

Marin, Șerban, *Țările Române monitorizate de Marino Sanudo*, în „Litere-Arte-Idei”, supliment cultural al ziarului „Cotidianul”, Serie Nouă, anul VIII, nr. 9 (3 martie 2003), p. 3-6 (pentru anii 1496-1513); nr. 10 (10 martie 2003), p. 8 (pentru anii 1514-1519); nr. 12 (24 martie 2003), p. 8 (pentru anii 1519-1520); nr. 13 (31 martie 2003), p. 8 (pentru anul 1521); nr. 16 (21 aprilie 2003), p. 7 (pentru anii 1522-1524); nr. 18 (5 mai 2003), p. 8 (pentru anul 1525).

Idem, *Însemnări din jurnalul venețianului Marino Sanudo referitoare la ultimii ani de domnie ai lui Ștefan cel Mare. Ambasadele Moldovei la Veneția*, în „Archiva Moldaviae” vol. I/2009, pp. 79-91.

Marinescu, Florin; Mertzimekis, Nikolaos A., *Ștefan cel Mare și Mănăstirea Zografu de la Muntele Athos*, în volumul *Ștefan cel Mare și Sfânt. Atlet al credinței creștine*, Mănăstirea Putna, 2004.

Miclescu-Prăjescu, I. C., *Boieri moldoveni din veacul al XV-lea: Stanciu pârcălab de Hotin și Stanciu Marele*, RIR, VII (1937), pp. 358-372.

Idem, *Obârșia unei familii din Moldova*, în „Revista Istorică Română”, X, 1940, pp. 175-215.

Mihai, Daniel Florin, *Considerații asupra averii logofătului Mihail (Mihu)*, în STUDIUM, an III, 2013, nr. 1-2 (5-6), pp. 23-32.

Mihail, Paul, *Documente inedite ale cancelariei moldovenești din veacul al XVI-lea (din arhiva metocului Sf. Mormânt din Constantinopol)*, în „Studii”, XVII, 1964, nr. 2, pp. 335-362.

Motogna, Victor, *Stăpânirea lui Ștefan cel Mare asupra Ciceului*, în „Revista de Istorie”, VIII (1922), nr. 7-9.

Idem, *Un notar necunoscut al lui Ștefan cel Mare*, în „Revista Istorică”, anul VIII, nr. 10-12, octombrie-

decembrie 1922, Tipografia „Cultura neamului Românesc”, București, pp. 197-198.

Nalewajek, Agnieszka, *Kilka uwag na temat stosunków króla Jana Olbrachta z hospodarem moldawskim Stefanem do 1495 roku*, în „Prace Historyczne”, nr. 150/4, 2023, pp. 655-665.

Nastase, G. I., *Istoria moldovenească din Kronika polska a lui Bielski*, în „Cercetări istorice”, I, 1925, pp. 114-158.

Nedeloiu, Paul Daniel, *Noi precizări cu privire la identitatea și familia lui Stanciul, pârcălab de Cetatea Albă*, în „Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași”, s.n., Istorie, LVI-LVII, 2010-2012, pp. 173-181.

Niemczyk, Katarzyna, *Petru Rareș and Ludovico Gritti. The story about difficult relations between the ruler of Moldova and the turkish spy in Hungary*, în „Tyragetia”, t. 13, nr. 2, 2019, pp. 69-77.

Obara-Pawłowska, Anna, *The Image of Vlachs in the Works by Jan Długosz*, în „Blacanica Psnaniensia. Acta et Studia”, vol. 24, 2018, pp. 197-220.

Onea, Octavian, *Genealogia familiei Hasdeu alcătuită de Tadeu Petriceicu Hasdeu*, în „Arhiva Genealogică”, I (VI), 1994, 3-4, pp. 83-101.

Panaiteanu, P. P., *Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin*, în „Memoriile Secțiunii Istorice”, Seria 3, 1923.

Idem, *Contribuții la istoria lui Ștefan cel Mare*, în ARMSI, s. III, tom. XV, 1933.

Idem, *Contribuții la istoria lui Ștefan cel Mare*, în „Memoriile Secțiunii Istorice”, Academia Română, Seria III, Tomul XV, 1934, pp. 61-81.

Idem, *Petru Rareș și Moscova*, extras din „În Memoria lui Vasile Pârvan”, București, 1934, pp. 265-278.

Idem, *Tezaurul domnesc. Contribuție la studiul finanțelor feudale în Țara Românească și în Moldova*, în „Studii”, XIV, 1961, 1, pp. 49-85.

Pânzar, Alexandru, *Heraldica neamurilor boierești din Moldova în secolele XIV-XV. Contribuții și interpretări noi*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, XXXIII, 2015, pp. 415-449.

Papacostea, Șerban, *La guerre ajournée: les relations polono-moldaves en 1478. Réflexions en marge d'un text du Filippo Buonaccorsi-Callimachus*", în „Revue Roumaine d'Histoire”, XI, 1972, 1, pp. 3-21.

Idem, *De la Colomeea la Codrul Cosminului (poziția internațională a Moldovei la sfârșitul secolului al XV-lea)*, în idem, *Evul Mediu românesc. Realități politice și curente spirituale*, București, 2001.

Pienaru, Nagy, *Moldova și Imperiul Otoman. Solia lui Ștefan cel Mare din 1485*, în „Putna. Ctitorii ei și lumea lor”, București, 2011.

Pilat, Liviu, *Blănuri și diplomație în vremea lui Petru Rareș*, în „Revista istorică”, XXVIII, 2017, nr. 1-2, pp. 17-26.

Idem, *La începutul relațiilor moldo-athonite*, în *Relațiile românilor cu Muntele Athos și cu alte locuri Sfinte (secolele XIV-XX). In honorem Florin Marinescu*, edit. Zahariuc, Petronel, Marinescu, Florin, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2017.

Idem, *Tiranul moldovean între gândirea renascentistă și dominația otomană. Revolta boierilor din*

1523, în „Classica et Christiana”, nr. 17/1, 2022, pp. 217-238.

Pungă, Gh., *Noi considerații privind începutul domniei lui Alexandru Lăpușneanu*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol» Iași”, XVIII, 1981, pp. 551-565.

Idem, *Unele considerații privind cancelaria Moldovei în timpul lui Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu*, în vol. *Profesorului Constantin Cihodaru la a 75-a aniversare*, volum îngrijit de I. Agrigoroaiei, Iași, 1983, pp. 73-83.

Pușcașu, Voica-Maria, *Lespezile funerare de la mănăstirea Probota*, II, în ARHGen, III(VIII), 1996, 1-2, pp. 255-268.

Eadem, *Biserica Sfântul Nicolae din Bălinești. Observații și constatări*, în AP, XI, 2015, nr. 1, pp. 5-34.

Rezachevici, Constantin, *Un tetraevanghel necunoscut aparținând familiei dinspre mamă a lui Ștefan cel Mare*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, VIII, 1975.

Idem, *Tratatul între Petru Rareș și Sigismund I (28-31 august 1538) din vremea campaniei lui Suleiman*

Magnificul în Moldova, în „Cercetări Istorice”, serie nouă, IX-X, 1978-1979, pp. 305-326.

Idem, *Petru Rareș între sultan și lumea creștină în 1541-1542, după noi izvoare polone. Solia „hatmanului” Petru Vartic din 1542*, I, în „Revista Istorică”, 1990, 5, p. 427-455; II, în „Revista Istorică”, 7-8, 1990, pp. 687-704.

Sarafinceanu, I., *Un manuscris slav important din biblioteca mănăstirii Neamț: Liturghierul lui Ion logofăt*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, nr. 5-6, XXXVIII, 1962, pp. 365-408.

Șimanschi; Dumitru Agache, *Un deceniu de ostilitate moldo-ungară, 1460-1469*, în volumul *Studii istorice româno-ungare*, editat de Lucian Nastasă, Iași, 1999.

Simedrea, Tit, *Tetraevanghelul vistiernicului Mateiaș. Manuscript din anul 1535*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LII, 1934, 3-4, pp. 154-179.

Simionescu, Ștefana, *Noi date despre situația internă și externă a Moldovei în anul 1538, într-un izvor inedit*, în „Studii”, XXV, 1972, pp. 225-240.

Eadem, *Legăturile dintre Ștefan cel Mare și Maximilian I de Habsburg în lumina unui nou izvor*, în „Revista de Istorie”, 28, 1975, 1.

Eadem, *Campania lui Soliman din 1538 în Moldova, antecedente și urmări*, în „Studii și Materiale de Muzeografie și Istorie Militară”, 7-8, 1974-1975, pp. 141-150.

Simon, Alexandru, „*Fata de la Nemți*”. Bogdan III, Maximilian I și o căsătorie din 1513, în „Anuarul Școlii Doctorale. «Istorie. Civilizație. Cultură», II, Presa Universitară Clujeană, 2006.

Idem; Luca, Cristian, *Documentary Perspectives on Stephen the Great and Matthias Corvinus*, în „Transylvanian Review”, XVII, 2008, 3.

Székely, Maria Magdalena, *Familia Cârje. Genealogie și vocație ctitoricească*, în „Arhiva Genealogică”, IV (IX), 1997, 1-2, pp. 37-42.

Eadem, *Isac, vistiernicul lui Ștefan cel Mare*, în *Vocația Istoriei. Prinos Profesorului Șerban Papacostea*, volum îngrijit de Ovidiu Cristea și Gheorghe Lazăr, Braïla, Muzeul Braïlei, Istros, 2008, pp. 567-604.

Eadem, *Noi contribuții la Genealogia familiei Stroici*, în „Dragomirna. Istorie, Tezaur, Ctitori”, II, Editura Mitropolit Iacov Putneanul, 2014.

Eadem; Gorovei, Ștefan S.; *Nepoții lui Ștefan cel Mare*, în „Arhiva Genealogică”, V(X), 1998, 1-2.

Tăutu, Aloisie, *Spirit „ecumenic” între papalitate și români pe vremea lui Ștefan cel Mare (1476)*, în „Bună Vestire”, XIV (*Omagiu canonicului Aloisie Ludvic Tăutu. Opere*, I, *Istorie*), 1975.

Turdeanu, Emil, *Manuscrise slave din timpul lui Ștefan cel Mare, Extrase din cercetări literare*, V, Imprimeria Națională, București, 1943.

Ursache, Angelica Mihaela, *Un diplomat moldovean din secolul al XVI-lea; Avram din Bănila*, în *Istorie și civilizație; Profesorului C. Cihodaru la a 80-a aniversare*, Iași, 1988, pp. 183-194.

Ursu, Ion, *Bătăliile de la Gwozdziec și Obertyn (1531)*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, seria II, t. XXXV, 1913, pp. 429-465.

Uspenchi, Th., *Vasele moldovenești aflătoare în sala armelor din Moscova*, BCMI, XX, 1927, pp. 88-97.

Velciu, Dumitru, „*Iordăchioaia vistierniceasa*”, *bunica dinspre mamă a cronicarului Ion Neculce*, în „*Revista de Istorie și Teorie Literară*”, XVI, 1967, 3, pp.449-467.

Zahariuc, Petronel, *O genealogie de refăcut: familia Hâra*, în „*Arhiva Genealogică*”, I(IV), 1994, 3-4, pp. 225-229.

Zotta, Sever, *Serdarul Vasile Bainski, „nepotul” lui Ștefan vodă Petriceico*, în „*Arhiva Genealogică*”, II, 1913, pp. 110-122.

Zugrav, I., *Vechi pietre funerare din Suceava*, în „*Mitropolia Moldovei și Sucevei*”, XLV, 1969, 3-4, pp. 181-194.